

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VETERINARIYA VA CHORVACHILIKNI
RIVOJLANTIRISH QO'MITASI**

**SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI,
CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI NUKUS
FILIALI**

**"VETERINARIYA MEDITSINASI VA CHORVACHILIKDAGI DOLZARB
MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI" mavzusidagi xalqaro
ilmiy va ilmiy-texnik konferensiya materiallari**

TO'PLAMI

13-noyabr 2025-yil

СБОРНИК материалов

**международной научно и научно-технической конференции на тему
"АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ И
ЖИВОТНОВОДСТВА И ИХ РЕШЕНИЯ"**

13 ноября, 2025 г

**International scientific and scientific-technical conference
"ACTUAL PROBLEMS OF VETERINARY MEDICINE AND LIVESTOCK
AND THEIR SOLUTIONS"**

November 13, 2025

NUKUS-2025

“Veterinariya meditsinasi va chorvachilikdagi dolzarb muammolar va ularning yechimlari”
Xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik konferensiyasi materiallari [Matn]: to‘plam / Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali. – Nukus: “Golden Print Nukus” nashriyoti, 2025. – 389 b.

Anjuman tashkiliy qo‘mitasi

Tashkiliy qo‘mita raisi: Esimbetov Adilbay Tlepovich, b.f.d., professor;

Tashkiliy qo‘mita raisi muovini: Avezimbetov Shavkat Dosumbetovich, v.f.n.;

Tashkiliy qo‘mita kotibi: Rozumbetov Kenjabek Umar og‘li, b.f.f.d.;

D. Bazarbayeva – “Veterinariya diagnostikasi va oziq-ovqat xavfsizligi” kafedrasida katta o‘qituvchisi, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

Tashkiliy qo‘mita a‘zolari:

Sh. Jabbarov – O‘zbekiston Respublikasi Veterinariya va chorvachilikni rivojlantirish qo‘mitasi boshqarmasi boshlig‘i o‘rinbosari, veterinariya fanlari doktori, professor.

X. Yunusov – Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti rektori, biologiya fanlari doktori, professor.

M. Y. Karpuxin – Ural davlat agrar universitetining ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, agrar fanlar doktori, dotsent (Rossiya Federatsiyasi)

N. G. Malkov – N. F. Vereshagin nomidagi Vologda davlat sutchilik akademiyasi rektori, texnika fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya Federatsiyasi)

A. Abdurasulov – Qirg‘iziston Respublikasi O‘sh davlat universiteti “Veterinariya meditsinasi va biotexnologiyasi” kafedrasida mudiri, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, professor. (Qirg‘iziston Respublikasi)

R. Miqtibayeva – Qozog‘iston milliy agrar tadqiqot universiteti “Mikrobiologiya va virusologiya” kafedrasida professori, veterinariya fanlari nomzodi. (Qozog‘iston Respublikasi)

S. Mirzakulov – Olmaota texnologiya universiteti “Oziq-ovqat mahsulotlari texnologiyasi” kafedrasida professori, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, dotsent. (Qozog‘iston Respublikasi)

Q. Atanazarov – O‘quv ishlari bo‘yicha direktor o‘rinbosari, biologiya fanlari nomzodi, dotsent.

A. Mambetnazarov – Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagog kadrlarni tayyorlash bo‘limi boshlig‘i, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, dotsent.

A. Kaniyazov – “Veterinariya va zootexnologiya” fakulteti dekani, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

X. Mamatov – “Zootexnologiya” kafedrasida mudiri, qishloq xo‘jalik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

R. Turg‘anbayev – “Zootexnologiya” kafedrasida professori, agrar fanlar doktori

A. Kamalova – “Veterinariya meditsinasi va farmakologiyasi” kafedrasida mudiri, veterinariya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

P. Xojalepesov – “Iqtisodiyot va gumanitar fanlar” kafedrasida mudiri, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent.

R. Rzaev – “Veterinariya diagnostikasi va oziq-ovqat xavfsizligi” kafedrasida mudiri, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent.

Ushbu to‘plam O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirining 2024-yil 27-dekabrda 490-son buyrug‘i bilan oliy ta‘lim tashkilotlari hamda ilmiy tashkilotlarda 2025-yilda o‘tkaziladigan xalqaro va respublika miqyosidagi ilmiy anjumanlar, simpoziumlar, seminarlar va boshqa ilmiy hamda ilmiy-texnik tadbirlar ro‘yxati 2-ilovasiga muvofiq tasdiqlangan – 2025-yilda xalqaro miqyosida o‘tkaziladigan ilmiy va ilmiy-texnik tadbirlar rejasi asosida Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filialida 2025-yil 13-noyabr kuni – **“Veterinariya meditsinasi va chorvachilikdagi dolzarb muammolar va ularning yechimlari”** mavzusida o‘tkazilgan Xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik konferensiyasi materiallari asosida tuzilgan.

Konferensiyada, veterinariya sohasida faoliyat olib borayotgan universitet va filialarning professor-o‘qituvchilari, ilmiy markazlarning va insitutlarning ilmiy xodimlari, doktorantlar, magistrantlar, iqtidorli yosh tadqiqotchilarning ilmiy-tadqiqot ishlariga bag‘ishlangan maqolalar o‘rin olgan

To‘plamga kiritilgan maqolalar materiallarining to‘g‘riligi va haqqoniyligiga mualliflar mas‘ul hisoblanadi.

© Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali, 2025

© “Golden Print Nukus” nashriyoti, 2025

4. Rejepbayev, J. E., Nurimova, P.W., Tajimova, S. K. (2025). Qaramallarning pasterellyoz kasalligi va uning profilaktikasi. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 3(31), 56-58.
5. Farmonov, N., & Rejepbayev, J. E. (2025). Vitamins a, d, e and k in calves and their effects on the body. *Web of Agriculture: Journal of Agriculture and Biological Sciences*, 3(3), 36-38.
6. Rejepbayev, J. E., Farmonov, N. O., & Zoytova, S. A. (2024, November). Buzoqdagi raxit kasallik tarixi, belgilari va davolash: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14219984>. In International scientific and practical conference (Vol. 1, No. 1, pp. 75-78).
7. Хакимов З., Уринов У., Саидова М., Нарманов О., Эрназаров Д., Ходжаева З., ... и Очилов Ю. (2025). Биоразнообразие насекомых в Узбекистане: от обширных степей до берегов Каспия – краеугольный камень евразийских экосистем. *Каспийский журнал экологических наук*, 23 (4), 1101-1105.
8. Ниязов Х., Эрназаров Д., Аvezимбетов С., Реджепбаев Дж. С. и Шакилов У. (2025). Различные методы лечения искусственного гнойно-некротического процесса у кроликов. В *BIO Web of Conferences* (том 181, стр. 01007). ЭДП наук.
9. Ernazarov, D. A. (2024, October). The Effect of 10% Blood Herb (Chistotel)(Chelidonii Herba) Ointment and 10% Aloe Extract Ointment on the Inflammation Process. In International Congress on Biological, Physical And Chemical Studies (ITALY) (Vol. 5, pp. 69-73).

SIGIRLARDA TUG‘RUQDAN KEYINGI YARIM FALAJ KASALLIGINING ETIOLOGIYASI, DIAGNOSTOKASI, DAVOLASH VA OLDININI OLISH USULLARI

Sagizbaev M.O., Raximov O.R.

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti
Nukus filiali*

Kirish. Tug‘ruqdan keyingi yarim falaj — yuqori mahsuldor sigirlarning tug‘ruqdan keyin yoki ba’zan tug‘ruqdan oldin uchraydigan o‘tkir kechuvchi kasallik bo‘lib, asosan mushaklar va ichki a‘zolarining falaji bilan xarakterlanadi. Kasallikning asosiy sababi organizmda kalsiy almashinuvining buzilishi va qonda kalsiy miqdorining keskin kamayishidir. Ushbu patologiya iqtisodiy zarar keltirib, hayvonlarning nobud bo‘lishiga yoki sut ishlab chiqarish hajmining kamayishiga sabab bo‘ladi.

Materiallar va metodlar. Tadqiqotlar yuqori mahsuldor sut sigirlari orasida olib borildi. Klinik kuzatuvlar, laborator tahlillar va veterinar amaliyotda qabul qilingan standart diagnostika usullari asosida o‘tkazildi. Qon zardobidagi kalsiy, fosfor, magniy va paratgormon miqdori aniqlanib, kasallik rivojlanishining bosqichlari tahlil qilindi. Davolashda kalsiy bor glyukanat, magniy sulfat, tetramak vitamini va glyukoza eritmalari qo‘llanildi. Shuningdek, simptomatik davolash usuli amalda sinovdan o‘tkazildi.

Natijalar va ularning tahlili. Kasallik asosan uchinchi–beshinchi tug‘ishda bo‘lgan yuqori mahsuldor sigirda kuzatildi. Tug‘ruqdan keyin 1 kun o‘tib paytda paydo bo‘ladi. Klinik belgilar asosan kasal hayvonda ishtahaning pasayishi, past tovushda mangrash, bezovtalanish qayd etilib, keyinchalik, holsizlanish, tashqi ta’sirotlarga befarqlik, muskullar tonusining pasayishi, yotib qolish, qisqa vaqt ichida komatoz holati, oyoqlarni uzatib, boshini yoniga qilib yotish, bo‘yinning S harfiga o‘xshash holatda qiyshayishi, teri, muskullar va paylar, ko‘z qorachig‘i, anal teshigi va qinda sezuvchanlikning yo‘qolishi xarakterli bo‘ldi. Xalqumning falaji yoki yarim falaji oqibatida yutinish akti yo‘qoldi, og‘izdan sulak oqishi kuchayib, til osilib chiqib turdi. Tana haroratining

+35°C gacha pasayishi kuzatildi. Davolashda vena orqali kalsiy bor glyukanat eritmasidan 300 ml, 20% li glyukoza eritmasidan 400 ml va Tetramak vitaminidan 10 ml muskul orasiga ineksiya qilindi. Ineksiya qilingan preparatlar ijobiy natija berdi. Davolangan sigir 1 sutka ichida to'liq sog'aydi.

Xulosa. Tug'ruqdan keyingi yarim falaj sigirlar orasida keng tarqalgan va iqtisodiy zararli kasallik hisoblanadi. Kasallikning oldini olish uchun sigirlarni sutdan chiqarilgan davrda to'g'ri oziqlantirish, ratsionda kalsiy, fosfor va D vitamini miqdorini me'yorda saqlash zarur. Davolashda kalsiy bor glyukanat, glyukoza va tetramak vitamini o'z vaqtida ineksiya qilish muhim ahamiyatga ega. Profilaktika choralari orqali kasallikning qayta uchrash ehtimoli sezilarli darajada kamaytiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ata-Kurbanov Sh.B. Eshburiev B.M. Veterinariya akusherligi fanidan amaliy-laborator mashg'ulotlar. Samarqand, 2009.
2. Ata-Kurbanov Sh.B., Eshburiev B.M. Hayvonlar ko'payish biotexnikasi. Samarqand. "N.Doba" XT, 2012.
3. Jabborov A., Madjidov F., Aminov S., Veterinariya akusherligi, ginekologiyasi va sun'iy urchitishdan amaliy mashg'ulotlar. Toshkent "O'zbekiston", 1997.
4. Баймишев Х.Б., Землянкин В.В., Баймишев М.Х. Практикум по ветакушерству и гинекологии. Самара 2012.
5. Ветеринарное акушерство, гинекология и биотехника размножения/ А.П.Студенцов, В.С.Шипилов, В.Я.Никитин и др.; Под ред. В.Я. Никитина и М.Г. Миролюбова. – 7-е изд., перераб. и доп. – М.: Колос, 1999. – 495 с.
6. Михайлов. Н.Н., Паршутин Г.В., Козло Н.В., Гончаров В.П., Козлов Г.Г. Акушерство, гинекология и искусственное осеменение сельскохозяйственных животных. Москва. Агропромиздат. 1990.
7. Хакимов З., Уринов У., Саидова М., Нарманов О., Эрназаров Д., Ходжаева З., ... и Очилов Ю. (2025). Биоразнообразие насекомых в Узбекистане: от обширных степей до берегов Каспия – краеугольный камень евразийских экосистем. Каспийский журнал экологических наук, 23 (4), 1101-1105.
8. Ниязов Х., Эрназаров Д., Аvezимбетов С., Реджепбаев Дж. С. и Шакилов У. (2025). Различные методы лечения искусственного гнойно-некротического процесса у кроликов. В BIO Web of Conferences (том 181, стр. 01007). ЭДП наук.
9. Ernazarov, D. A. (2024, October). The Effect of 10% Blood Herb (Chistotel)(Chelidonii Herba) Ointment and 10% Aloe Extract Ointment on the Inflammation Process. In International Congress on Biological, Physical And Chemical Studies (ITALY) (Vol. 5, pp. 69-73).

OROLBO'YI HUDUDIDAGI TUPROQLARNING MAKRO VA MIKROELEMENTLAR TARKIBI

Seypullayev A., Avezova D.

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti
Nukus filiali*

Kirish. Qoraqalpog'iston hududi tuprog'i O'zbekistonning boshqa hududlaridan o'zining yuqori darajadagi mineral tuzlari (karbonatlar, xloridlar, sulfatlar) bilan cho'l tuprog'i bilan farqlanadi. Bu esa o'z navbatida bu tuzlarning o'simliklarga so'rilishini, shu bilan kerakli elementlarning kaloriyasini kamayishiga va sho'rlanishining oshishiga olib keladi.